

самого себе по типу комплексного інтерв'ювання, де психологічні джерела будуть використані лише як довідники. Скорочений варіант плану-програми інтерв'ю пропонує опис студентів за такими напрямками:

1. Я як людина з індивідуально неповторним світом пізнання. Мій інтелект, діяльність, емоційно-почуттєвий світ, воля, характер, темперамент. Мої інтереси і нахили.

2. Я серед інших людей. Мої відносини з великими (соціум) і малими групами, взаємовідносини в групі. Моє спілкування з людьми і з самим собою.

3. Я приймаю будь-які впливи в різноманітні періоди життя від інших людей і справляю сам вплив на інших людей.

Висновки на основі цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Стратегія креативного підходу до організації вивчення психології повинна передбачати усвідомлення майбутніми психологами власних особистісних і професійних можливостей, розвиток творчих здібностей до рівня креативних; задоволення потреби у новизні і нестандартних способах розв'язання професійних проблем; установку на творчість і подолання стереотипних способів та формалізму у професійних діях; прогнозування шляхів і вдосконалення креативного потенціалу особистості майбутнього фахівця.

Література

1. Кульчицька О. І. Обдарованість та психологічні технології її розвитку / Педагогічні технології: наука – практиці: Навчально-методичний щорічник / О. І. Кульчицька, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер / За ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВПОЛ, 2002. – Вип. 1. – С. 145-192.

2. Моляко В. О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини / В. О. Моляко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 8. – С. 1-5.

3. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості: Навч. посібник / В. В. Рибалка. – К., ІЗМН, 1996. – 236 с.

УДК 37.013.74:81' 246.3

Першукова О.О.

доктор педагогічних наук,
професор кафедри авіаційної англійської мови
Національного авіаційного університету
pershoks@gmail.com

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ТЕХНОЛОГІЇ СЛІД

Постановка проблеми. Конкурентоздатність країни напряму залежить від якості її людського капіталу, яка нерозривно пов'язана з ефективністю її системи освіти, здатністю відповідати на актуальні виклики часу. В умовах сьогодення одним із аспектів вирішення цієї проблеми є опанування молодими українцями іноземними мовами, зокрема англійською. Досвід багатьох

зарубіжних країн демонструє високий рівень ефективності застосування імерсійної технології, або предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL). Вона спрямована на досягнення комплексної мети: опанування предметного змісту завдяки використанню іноземної мови як засобу навчання й підвищення рівня іншомовної комунікативної компетенції через предмет навчання. Сутність методики полягає у так званому принципі «4С»: Зміст (Content), Спілкування (Communication), Пізнання (Cognition), Культура (Culture) [7]. Окрім того, до переваг технології слід віднести високий рівень вмотивованості серед учнів та студентів, оскільки: вивчене у мові відразу застосовують для рішення конкретних комунікативних завдань, таке навчання доступне для осіб з різним рівнем англійської, а також надає можливості перебороти існуючі психологічні бар'єри [8]. Серед основних причин, що гальмують ширше розповсюдження CLIL у країнах Європи, слід назвати: брак кваліфікованих учителів та викладачів, обмежену кількість навчальних матеріалів, а також високу вартість такого навчання.

Аналіз досліджень та публікацій. Методика технології CLIL з'явилася в другій половині ХХ століття в Європі внаслідок змін у мовній політиці ЄС, за якою всі громадяни країн Об'єднаної Європи, окрім рідної мови, повинні опанувати ще дві європейські задля посилення інтеграційних процесів та активізації мобільності громадян. Дослідженню цього напрямку освіти в Європі присвятили роботи Е. Almenta-López D. Banegas, Р. Bertaux, С. Brüning, М. Calviño, D. Coyle, Ph. Hood, D. March, М-S. Purrmann та чимало інших фахівців. У працях дослідників висвітлено особливості технології CLIL, викладено сучасні вимоги до фахівців, що працюють у цьому освітньому напрямі, проаналізовано їх функції в навчальному процесі, окреслено деякі особливості підготовки, а також означено загальні перепони, що є на шляху подальшого розвитку.

Мета статті: розглянути зарубіжний досвід підготовки фахівців для викладання немовних дисциплін іноземною мовою, проаналізувати вимоги до вчителів та викладачів для роботи в контексті цієї технології, визначити пріоритети для української освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливим попитом у сучасних країнах Європи користується імерсійне навчання. У його контексті основні напрями педагогічної діяльності вчителів такі: 1) планування; 2) визначення потреб учнів; 3) предметна і мовна грамотність; 4) мультимодальність і здатність конвертувати зміст; 5) соціальний контекст і культурні особливості; 6) співробітництво та рефлексія; 7) взаємодія; 8) оцінювання [6].

Уроки, присвячені навчанню предметного змісту нерідною мовою, проводять спеціалісти-філологи або вчителі з немовних дисциплін, які отримали певну підготовку. Основна увага присвячена: а) опануванню специфічного для предмета вокабуляра та особливостей розмовної поведінки вчителів та учнів у процесі уроку (повторення, перефразування, пояснення за допомогою прикладів, аналогій), тренування в застосуванні інтерактивних стратегій; б) ознайомленню з навчальними матеріалами (як друкованими

підручниками і посібниками, так і віртуальними засобами); в) колективна підготовка студентами елементів уроків, їх обговорення, аналіз; г) проведення уроків; д) оцінювання та аналіз роботи студентів проводять представники шкільної адміністрації та університетські викладачі [9].

Учителі природничих спеціальностей та вчителі, базова підготовка яких поєднала викладання кількох предметів мовного та немовного профілів, працюючи за технологією CLIL, мають бути обізнаними зі специфікою предмета викладання академічною мовою (стосується наукових понять і процесів), а також чітко усвідомлювати функції і цілі навчання. Звісно, що для формування компетентності учнів у спілкуванні нерідною мовою вони мають бути готовими надати інформацію про основні граматичні категорії та вокабуляр. Тому, крім багатьох інших вимог, учитель чи викладач, задіяний у форматі CLIL, має бути готовим: а) залучати до підготовки і проведення занять колег та помічників; б) застосовувати різноманітні форми подачі інформації, вміти її конвертувати (діаграми, графіки, схеми, таблиці); в) ставити наукові питання, аналізувати ідеї, оцінювати експериментальну роботу і робити висновки; г) працювати в рамках комунікативного і діяльнісного підходів; д) застосовувати предмет-специфічний та академічний вокабуляри; е) організувати роботу з акцентом на індивідуалізацію навчання і творчу діяльність учнів, розвивати рецептивні і продуктивні вміння [4].

Особливості реалізації технології CLIL у різних країнах Західної Європи та світу відрізняються залежно від: 1) специфічної мовної ситуації; 2) рівня автономії освітніх закладів і гнучкості національного курикулуму; 3) якості освітньої інфраструктури, рівня кваліфікації вчителів і програм підготовки персоналу для навчання.

Разом із тим, проаналізувавши роботи зарубіжних вчених щодо розвитку навчання завдяки технології CLIL у Франції [3], Німеччині [5], Великій Британії [2], Іспанії [1], ми прийшли до висновку, що в різних країнах Європи фактично діють дуже різні моделі навчання. Оскільки ця технологія є практико-зорієнтованою, її запроваджують приймаючи до обліку конкретні місцеві умови і потреби. Саме такими обставинами можна пояснити недостатній ступінь розробки її теоретичних основ. Іншою ознакою є те, що незважаючи на досить широке розповсюдження технології CLIL на рівні середньої та вищої освітніх ланок, на рівні вищої педагогічної освіти єдина загальноєвропейська програма підготовки фахівців поки відсутня. В окремих країнах Європи така підготовка полягає у включенні відповідних дисциплін або окремих тем у навчальні плани (зокрема з методики інтегрованого навчання мови та змісту) впродовж третього року навчання студентів-філологів, або запровадженні додаткової мовної спеціалізації для майбутніх фахівців із немовних предметів. Оскільки технологія CLIL є практико-зорієнтованою за характером, її завжди запроваджують приймаючи до обліку місцеві специфічні потреби й особливості. Підготовку до роботи в умовах означеної технології також здійснюють на курсах підвищення кваліфікації уже діючих педагогів. За таких умов можна виділити два основні напрями підготовки. Це, зокрема курси, в умовах яких слід зазначити перехід від виключно мовної підготовки до

комплексного навчання, що охоплює широке коло теоретичних та методологічних аспектів; або ж курси, ознакою яких є їх суто практична зорієнтованість на умови конкретної країни чи регіону. Оцінювання якості підготовки вчителів має здебільшого формувальний характер, і полягає у зборі інформації, її аналізі та порівнянні показників. Так, в університеті м. Кембриджа розроблено спеціальний TKT test (Content Teaching Knowledge Test), який сприяє можливості отримати дозвіл на роботу у форматі CLIL у країнах Європи англійською мовою викладання. Зміст тесту спрямований на перевірку знань теоретичних основ CLIL, особливостей підготовки уроків, їх проведення та оцінювання знань учнів, але він не передбачає перевірку наявних предметних знань. Його тривалість 80 хвилин, учасник має дати відповідь на 80 питань (вибір: правильно / неправильно; множинний вибір; зайве закреслити). Кандидати, як правило, не є носіями мови, а тому існує вимога мовної компетентності на рівні щонайменше Intermediate (B1). Хоча вимоги пройти такий тест для прийняття на роботу поки що не існує, на думку самих учасників тестування, тест є важливим, бо підготовка до нього позитивно впливає на осмислення власного практичного досвіду [4].

Висновки. Викладене вище дає можливість зробити висновок про те, що масове застосування в Україні цієї освітньої технології потребує вирішення багатьох проблем, зокрема організації ефективного процесу підготовки компетентних фахівців. Для цього необхідно розробити і запровадити власну модель підготовки педагогів на рівні вищої педагогічної освіти. На нашу думку, для ефективної інтеграції нового мовного матеріалу та предметного змісту, процес підготовки вчителів та викладачів, окрім поглибленого вивчення іноземної мови, має включати теоретичні та методологічні аспекти, практична складова навчання має бути обов'язковою. Доречним також є запровадження курсів підвищення кваліфікації для уже працюючих фахівців, які би не лише знайомили з теорією та методологією навчання для інтеграції мовного і предметного змісту, але й створювали б можливості для набуття практичного досвіду роботи з цією технологією. Необхідним елементом є самопідготовка вчителів та викладачів. Для цього вони повинні мати доступ до різноманітних інформаційних ресурсів, а також технічні можливості для дистанційного навчання й обміну досвідом як з вітчизняними так і зарубіжними колегами.

Література

1. Almenta-López Estefania. CLIL Teacher Training Across Europe. Current State of the art, good practices and guidelines for the future. URL: http://www.narva.ut.ee/sites/default/files/narva_files/EstefaniaAlmenta_CLILT_eacherTraining_Rakvere.pdf
2. Banegas D.L. CLIL teacher development: Challenges and experiences. Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning. 2012. Vol. 5. No. 1. P. 46–56.
3. Bertaux P. Case study of France. CLIL/EMILE. The European Dimension. Actions, Trends and Foresight Potential. Compiled and authorized by D. Marsh: University of Jyväskylä, 2002. 204 p.
4. Bentley K. The TKT (Teaching Knowledge Test) Course CLIL Module.

Cambridge University Press, 2010. 127 p.

5. Brüning C. I., Purrmann M-S. CLIL pedagogy in Europe: CLIL teacher education in Germany. English as a foreign language teacher education. Current perspectives and challenges. Amsterdam: Rodopi, 2014. P. 315–339.

6. Calviño M. Content and Language Integrated Learning. A quick overview of CLIL nowadays. URL: <http://www.eumed.net/rev/tlatemoani/09/mamc.html>

7. Content and Language Integrated learning (CLIL) at School in Europe. Eurydice /The Information network on education in Europe, 2006. 80p. URL: <http://www.eurydice.org>

8. Coyle D. CLIL, Content and Language Integrated Learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 173 p.

9. Novotná J., Hofmannová M. Teacher Training for Content and Language Integrated Learning: URL: http://people.fjfi.cvut.cz/novotant/jarmila.novotna/Novotna_Jarmila-Hofmannova_Marie_ICMI15.pdf

УДК 37.036+37.013.47

Петришин Л. Й.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи ТНПУ ім. В. Гнатюка
ludmyla.petryshyn@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Супровід дітей з особливими потребами – це завжди динамічний процес, цілісна діяльність психолога, яка передбачає п'ять взаємопов'язаних компонентів: систематичний моніторинг медико-психологічного і психолого-педагогічного статусу дитини в динаміці її психічного розвитку; створення соціально-психологічних умов для ефективного розвитку дітей у соціумі; систематична психологічна допомога дітям із порушеннями в розвитку у вигляді консультивання, психокорекції, психологічної підтримки; систематична психологічна допомога батькам дітей із проблемами в розвитку; організація життєдіяльності дітей з особливими потребами в соціумі з урахуванням їхніх психологічних та фізичних можливостей [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У численних законодавчих документах у контексті характеристики наукової проблеми соціальний супровід визначають неоднозначно, зокрема:

- як вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх